

РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФОРМ ВЛАСНОСТІ

***НІЦЕНКО В.С., Д.Е.Н., ДОЦЕНТ, ОДЕСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА
ДАНКЕВИЧ А.Є., Д.Е.Н., ДОЦЕНТ, ЖИТОМИРСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ***

Постановка проблеми у загальному вигляді. В процесі реалізації земельної реформи протягом 1990-2014 років відбулася трансформація відносин власності. У сільському господарстві створені нові відмінні за розміром і спеціалізацією господарські структури ринкового типу, які ведуть виробництво на орендованих у селян землях. У той же час питання формування ефективних з точки зору виробництва і залучення інвестицій форм господарювання та вирішення на цій основі важливих соціальних і економічних питань є важливим завданням економічної науки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-методологічним проблемам зміни форм власності та створення ефективних організаційних структур сільськогосподарських підприємств присвячені роботи відомих вчених економістів П.Т. Саблука, В.П. Ситника, В.К. Терещенка, В.Я. Месель-Веселяк,

М.М. Федорова, Н.Я. Дем'яненко, Б.Й. Пасхавера та ін. Однак формування ринкової економіки вимагає подальшого, поглибленого вивчення нових підходів до системи організації виробництва.

Так, А. Заставнюк і В. Зігрій відзначають, що: «не дивлячись на здійснення ряду важливих організаційно-економічних і правових заходів, пов'язаних з переходом до приватної власності на землю, передачею її у власність селян, формуванням господарських структур ринкового типу і досягнення на цій основі певних позитивних зрушень, сільське господарство вже тривалий час знаходиться в критичному стані» [9, с. 35].

Такої ж думки дотримується і А. Федосеева. У своєму дослідженні вона приходить до наступного висновку: «сучасний стан АПК України, так само як і економіки, є не тільки наслідком розвитку країни в минулі десятиліття, а й результатом допущених помилок в реформуванні аграрної сфери, результатом чого стало різке зниження економічного потенціалу держави та життєвого рівня населення» [10, с. 277-278].

Проводячи аналіз реформування вітчизняного аграрного сектора в організаційному та економічному напрямках, В. Месель-Веселяк вважає, що зараз в Україні створені три форми господарювання – особисті селянські господарства, фермерські господарства, а також сільськогосподарські підприємства ринкового типу. За розмірами вони відповідають практиці багатьох високорозвинених країн світу, які забезпечують ефективне ведення сільського господарства і мають перевиробництво продукції: перша – японсько-китайської моделі, друга – європейської, третя – американської та колишньої моделі Радянського Союзу. Створені в Україні форми господарювання відповідають вимогам різного бізнесу: великого, середнього і дрібного [11, с. 11].

Великотоварні аграрні формування є більш ефективними формами господарювання в порівнянні з середніми і малими. Як зазначає А. Данкевич концентрація капіталу в сільськогосподарському виробництві в вигляді створення інтегрованих структур ... доводиться на періоди аграрних криз, при яких фермерські господарства відчували фінансових труднощів, а земля втрачала свою вартість, тому інвестувати в сільське господарства було економічно вигідно [12, с. 42].

Враховуючи і аналізуючи вплив внутрішніх факторів на ефективність сільськогосподарського виробництва І. Кириленко та А. Павлов роблять висновок, що на сьогоднішній день найбільш ефективними суб'єктами сільськогосподарського виробництва є

особисті селянські господарства та аграрні холдинги [13, с. 25].

Формулювання цілей статті. Теоретико-методологічне узагальнення основних положень господарської діяльності суб'єктів господарювання в умовах трансформації відносин власності та розробка пропозицій направлених на підвищення ефективної сільськогосподарського виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Структурні зміни в формах власності на землю протягом 1990-2014 років в Україні призвели до передачі сільськогосподарських земель з державної в колективну і приватну власність. Станом на 1.01.2015 року частка державної власності скоротилася до 26,2 %. Колективна форма власності зведена до мінімуму (дивись рисунок).

Переломним етапом у розвитку економіки сільського господарства став Указ Президента України від 3 грудня 1999 року «Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки». Указом регулювався питання оренди земельних часток (паїв), спрощувався порядок реєстрації договорів оренди, що дало можливість значно прискорити темпи створення нових агроформувань, заснованих на базі приватної власності на землю. Відповідно до його положень, починаючи з 2000 року, сільськогосподарські підприємства відображають площі орендованих земель в обліку, а орендну плату – в собівартості сільськогосподарської продукції.

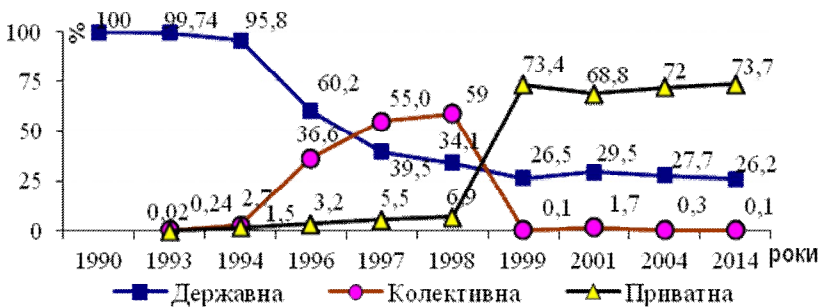

Рис. Розподіл сільськогосподарських угідь в Україні за формами власності, 1990-2014 рр.*

** Джерело: побудовано на підставі інформації Держкомстату України*

В результаті проведення земельної реформи в сільському господарстві створені нові господарства ринкового типу, виробництво в яких ведеться на основі оренди земель. Протягом 2001-2014 рр. в агропромисловому комплексі кількість господарюючих суб'єктів збільшилася майже на 22 тис. підприємств, головним чином завдяки створенню 14 тис. нових фермерських господарств. За площею землекористування домінують господарські товариства, питома вага яких складає 49% і фермерські господарства, які за цей час зуміли розширити свої землеволодіння практично в 3 рази. До значних падінь слід віднести негативну динаміку по кооперативам, які за кількістю зменшилися майже в 3 рази, а за площею в 6 разів (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка землекористування сільськогосподарських підприємств (1.04.2001-01.01.2014 роки)*

Форми агropідприємств	Кількість підприємств			Площа земель, тис. га		
	на 01.04. 2001р.	на 01.01. 2014р.	«+,»	на 01.04. 2001р.	на 01.01. 2014р.	«+,»
Господарські товариства	6641	8806	2165	11222	9010	-2212
Приватні (приватно-орендні) підприємства	3277	5690	2413	4208	3198	-1010
Акціонерні товариства	770	677	-93	1650	814	-836
Кооперативи	2845	819	-2026	4999	805	-4193
Фермерські господарства	1767	15499	13732	907	3000	2093
Інші агроформування	905	6472	5567	1003	1667	664
Всього	16205	37963	21758	23987	18493	-5495

Джерело: розраховано авторами за даними Держгеокадастра України

Починаючи з 2000 року орендні земельні відносини зайняли домінуючу позицію в сільськогосподарському виробництві, а орендна плата стала додатковим важелем соціальної підтримки на селі. Понад 5,2 млн. селян реалізують своє право на землю через орендні відносини. Орендодавці втратили довіру до підприємств, де отримали земельні частки паї і укладають договори оренди з іншими суб'єктами (агрохолдингами) і фермерськими господарствами, питома вага яких в загальній структурі договорів зросла на 41 % і 14 % відповідно (табл. 2).

Таблиця 2

**Укладання договорів оренди та орендна плата
за землі в сільському господарстві***

Показник	Україна		
	2000 р.	2014 р.	«+, -»
<i>Питома вага договорів оренди в розрізі суб'єктів, %</i>			
З підприємствами, де отримана земля	85,2	34,0	-51,2
З фермерськими господарствами	4,3	14,4	10,1
З іншими підприємствами	10,5	51,7	41,2
<i>Питома вага договорів оренди за строками їх укладення, %</i>			
На 1-3 роки	45,7	3,1	-42,6
На 4-5 років	41,2	35,5	-5,7
На 6-10 років	11,3	46,4	35,1
Більше 10 років	1,8	15,0	13,2
<i>Питома вага за формами виплати орендної плати, %</i>			
грошова	13,9	41,6	27,7
натуральна (с.-г. продукцією)	77,4	55,7	-21,7
послуги	8,7	2,6	-6,1
Орендна плата за 1 га в рік, грн.	73,6	663,8	590,2

** Джерело: розраховано авторами за даними Держгеокадастра України.*

Розмір, форма і строки виплати за оренду встановлюються за згодою сторін і відображаються в договорі. Обчислення розміру орендної плати здійснюється з урахуванням індексів інфляції, якщо інше не передбачено договором оренди. Держава законодавчо регламентує нижню її межу, яка на землях приватної власності не повинна бути меншою 3 % від грошової оцінки земель. Орендна плата може справлятися у грошовій, натуральній та відробітковій (надання послуг орендодавцю) формах. Загальна сума виплат за договорами оренди в 2014 році досягла 11,3 млрд. грн., а середній розмір орендної плати за рік – 663 грн. або близько 40 дол. за 1 гектар.

У структурі договорів оренди питома вага довгострокової оренди терміном понад 6 років виросла до 61 %. Короткострокова оренда терміном до трьох років практично звалася до мінімуму і становить лише 3 %. Наявність у потенційних орендодавців підсобних господарств зумовлює домінування натуральної (с.-г. продукцією) орендної плати, питома вага якої становить – 56 %.

Найбільшими орендарями сільськогосподарських земель на

поточний момент є агрохолдинги. Вивчення експертних оцінок показує, що в Україні функціонує понад 100 великих холдингів, більшість з яких не виділені в окремий бізнес. Становлення агрохолдингів відбувається еволюційно, проте в досить короткі терміни, що призводить до посилення соціальної напруги в сільській місцевості. Технічне переоснащення виробництва супроводжується оптимізацією штатної чисельності працюючих. При цьому не завжди достатня увага приділяється соціальному фактору – адаптації працівників, які звільняються, індивідуальному підходу щодо можливого їх працевлаштування на інші посади. Для агрохолдингів пріоритетом є отримання економічного ефекту – прибутку, для суспільства ж – забезпечення моральних і матеріальних благ місцевої громади.

Ефективність конкретно взятого підприємства і суспільне благо завжди знаходяться в протистоянні. За нинішніх умов потреби суспільства на реалізацію соціальних питань значно перевищують надходження від податкових платежів, які сплачують підприємства. Аналіз вказує на незадовільний стан соціального розвитку сільських територій, для якого в даний час характерна не тільки глибока демографічна криза, занепад соціальної інфраструктури та «вимирання» населених пунктів, а й відсутність мотивації до праці і високий рівень безробіття, яка супроводжується відтоком трудових ресурсів.

За підрахунками експертів в 2014 році агрохолдинги на умовах оренди використовували 5,6 млн. га або близько 27 % в загальному землекористуванні сільськогосподарських підприємств [6]. Серед яких слід виділити першу трійку на яку припадає 1,5 млн. га, в т.ч.: «UkrLandFarming» – 653 тис. га землі, «Агропросперіс» – 430 тис. га, «Кернел» – 390 тис. га.

Аналіз даних наведених в таблиці 3 підтверджує тезу, що найбільш ефективними є агрохолдинги з площею до 100 тис. га. У разі збільшення площі «економіка масштабу починає працювати в зворотну сторону, і ефективність компанії знижується» [6].

Мотивуючим фактором для агрохолдингів є можливість взяти землю в оренду у селян за 40 дол./га і переуступити через певний період часу її на внутрішньому ринку за 100-450 дол./га іншим компаніям або продати акції компанії за 1000-1500 дол./га на зовнішньому ринку [6-7].

Таблиця 3

**Ефективність використання орендованих земель
у 20 найуспішніших агрохолдинги України за 2014 р.***

№	Назва компанії	Площа орендованих земель, тис. га	EBITDA в рослинництві дол./гектар земель
1	Сварог Вест Груп	80	700
2	Grain Alliance	50	560
3	Агроспецсервіс	41	520
4	Чиста криниця	50	500
5	Індустріальна молочна компанія	137	420
6	Вінницька агропромислова група	43	347
7	Trigon Agri	49	336
8	UkrLandFarming	653	311
9	Агрейн	130	300
10	Росток-Холдинг	60	297
11	Agro Generation & Harmelia	120	244
12	Укрпромінвест-Агро	122	237
13	Агропросперис	430	231
14	Миронівський хлібопродукт	380	231
15	Нібулон	82	225
16	KSG Agro	94	200
17	АПК-Інвест	41	190
18	Українські аграрні інвестиції	234	179
19	Агро Інвест Україна	30	156
20	Астарта	245	124
	Всього по 20 агрохолдингах	3071	297

Джерело: розраховано авторами за даними [7].

Останні кілька років умови функціонування для сільськогосподарських товаровиробників стають складніше, посилюється фіскальний тиск з боку державних контролюючих органів.

У 2015 р. критерієм для перевірки сплати податків для контролюючих податкових органів став відсоток від обороту (1 % виручки від реалізації). Нами проведено теоретичне обґрунтування мінімальних сум сплати податків в перерахунку на 1 га за основними видами продукції рослинництва за 2015 р. Так на 1 га посівів пшениці додаткове навантаження складе 4,7 дол., кукурудзи – 6,5, ячменю – 4,5, соняшнику – 7,3, ріпаку – 7,2 і сої – 3,5 дол. У середньому на 1 га

витрати аграріїв зростуть на 5,7 дол. Застосування цього заходу обумовлено використання великою кількістю підприємств тіньових схем ухилення від оподаткування (в частині оплати праці, закупівлі сировини і реалізації продукції).

Також необхідно відзначити, що згідно з поправок, прийнятих Законом України №71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законів України щодо податкової реформи» від 28.12.2014 р. для аграріїв змінені наступні режими:

1. Для експортерів (зернотрейдерів) сільськогосподарських культур, крім сільгоспвиробників і підприємств 1-го рівня торговельного ланцюга, скасовано відшкодування ПДВ. Таким чином, закупівельні ціни всередині країни на різні види продукції (зернові і технічні культури) будуть суттєво занижені (на розмір ПДВ).

В Україні фактично діє заборона на відшкодування ПДВ при експорті зернових і технічних культур. Частково це пояснюється тим, що виробники зерна мають пільги зі сплати ПДВ. Тому в разі відшкодування ПДВ при експорті зерна може виникати субсидування з державного бюджету [17].

У свою чергу, повернення ПДВ виробнику, який самостійно виростив і експортував зерно, передбачає відшкодування тільки фактично сплаченого до державного бюджету ПДВ. Адже при вирощуванні зерна виробник платить ПДВ у повному обсязі без податкових пільг при придбанні насіння, добрив, паливно-мастильних матеріалів та інших матеріально-технічних ресурсів. Саме цей обсяг ПДВ сільгосптоваровиробник і заявлятиме до відшкодування, так само, як це здійснює експортер-виробник будь-якої іншої продукції. При цьому, виробник не матиме податкових пільг зі сплати ПДВ, адже ніяких коштів при прямому експорт не буде надходити на його спеціальний рахунок [17].

Також в Україні існує багато сільгосптоваровиробників, які не користуються спеціальним режимом та сплачують ПДВ на загальних підставах. Незважаючи на це, при продажі продукції напрямку або через посередників за кордон, ПДВ їм все одно не відшкодовується. Таким чином, невідшкодування ПДВ при експорті зерна для всіх суб'єктів, незалежно від того користуються вони відповідними пільгами чи ні, є суттєвою податковою дискримінацією. [17].

Слід зазначити, що відсутність відшкодування ПДВ виробникам зерна та технічних культур при експорті є по своїй суті митом на експорт. Фактичне мито на експорт зерна порушує Угоду про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Так, у статті 31

Угоди зазначено, що: «Сторони не повинні запроваджувати або зберігати в силі будь-які мита, податки або будь-які інші заходи еквівалентної дії, що накладаються на вивезення товарів або запроваджуються у зв'язку з вивезенням товарів на іншу територію». Невідшкодування ПДВ при експорті зерна його виробникам очевидно є згаданим в Угоді «заходом еквівалентної дії при вивезенні товарів», тому є її прямим та серйозним порушенням. [17].

Варто також відзначити пролонгування зазначеної процедури до кінця 2017 р.

В цілому аграрії в 2015 р, за нашими розрахунками, недоотримають близько 1,2 млрд. дол. у вигляді відшкодування ПДВ при експорті зернових і технічних культур, що приблизно дорівнює 50 дол. на 1 га посівів або 30 дол. на 1 т реалізованої продукції.

2. Скасування фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП) і переведення всіх аграріїв з 1 січня 2015 року в четверту групу платників єдиного податку. Отже, з формальної точки зору, ФСП й став четвертою групою фіксованого єдиного податку. Відповідно, якщо в 2014 р. сільгоспвиробники, згідно ФСП, платили 0,46 дол./га, то починаючи з 01.01.2015 р. – 5,23 дол./га, тобто в 11,3 рази більше. Від даної трансакції держава планує збільшити надходження до бюджету в цілому на 126,4 млн. мол., у т.ч. за рахунок агрохолдингів – на 23,6 млн. дол.

3. Підвищено земельний податок на сільгоспугіддя, але не більше 1% від нормативної грошової оцінки. За нашими підрахунками аграрії повинні будуть перерахувати в бюджет близько 387,5 млн. дол., що складе приблизно 9,53 дол./га.

4. Базою оподаткування для платників єдиного податку четвертої групи є нормативна грошова оцінка одного гектара сільськогосподарських угідь (ріллі, сіножатей, пасовищ і багаторічних насаджень), з урахуванням коефіцієнта індексації, визначеного станом на 1 січня базового податкового (звітного) року відповідно до порядку, встановленого розділом XII Податкового кодексу. Кумулятивне значення коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки земель з 1995 року станом на 1 січня 2015 складає 3,997.

У зв'язку зі зміною нормативної грошової оцінки земель зміниться і рівень орендних виплат в 2015 р. у зв'язку з девальвацією курсу гривні аграрії будуть виплачувати не 40 дол., як роком раніше, а 28,6 дол.

Для підприємств аграрного сектора, які обрали звичайну схему оподаткування, обов'язковим є сплата податку на прибуток.

Починаючи з 2011 р. ставка податку на прибуток була піднята з 17% до 18% в 2015 р.

Негативний вплив на кінцеві результати господарювання, привнесла девальвація національної грошової одиниці – гривні (в чотири рази щодо долара). В основному, втрати від курсових різниць понесли вітчизняні сільгоспвиробники, орієнтовані на внутрішній (національний) ринок. У той же час експортоорієнтовані компанії (агрохолдинги, трейдери) від коливань курсу національної валюти тільки виграли.

У світі сільгоспвиробник отримує допомогу від держави в середньому 500 євро на га, а в Україні, крім зняття виплат різних дотацій аграріям, ще й податками обкладаються. У європейських країнах, наприклад, частка державної дотації в ціновій політиці продовольства становить близько 36 %, в Америці – 18 %, в Японії ж розмір субсидії досягає 60% [14].

Якщо ж підрахувати всі вищенаведені нововведення, то ми отримаємо не тенденцію розвитку, а навпаки, спаду. Тобто на 1 га сільгоспугідь від непередбаченої державної політики аграрії, в т.ч. і агрохолдинги, зазнають втрат в розмірі 100 дол./га, а за деякими видами продукції і більше.

Відповідно, в результаті введення таких заходів, зростуть витрати і чистий прибуток агрохолдингів знизиться, кількість оброблюваних земель зменшиться, що негативно відіб'ється на очікуваннях внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів [15].

Висновки. Результати комплексного дослідження свідчать, що для підвищення ефективності роботи агрохолдингів і розвитку сільських територій необхідно вдосконалити законодавчу базу щодо усунення непорозумінь між ними в частині сплати податків, а саме регламентувати їх сплату в межах територій, де агрохолдинги ведуть виробництво. Забезпечення сталого розвитку виробництва має досягатися завдяки гармонізації рівноваги між величиною ресурсного потенціалу і здатності землі до відтворення її родючості. Основними напрямками вдосконалення економічних взаємовідносин між структурними підрозділами агрохолдингів є поліпшення організації і системи управління персоналом, оптимізація структури виробництва і розробка оптимальних моделей співвідношення галузей. Потребують вдосконалення орендні земельні відносини в напрямку введення системи правового регулювання ринку права оренди землі та розвитку іпотечних операцій.

Державна позиція в питанні ефективного використання земель

сільськогосподарського призначення повинна бути направлена на встановлення законодавчої норми штрафних санкцій за невикористання земель. Корисним при цьому є історичний досвід Стародавнього Вавилону, зокрема, дослідження законів Хаммурапі, згідно яких, в разі не обробітку поля протягом року – закон змушував орендаря сплатити власнику орендну плату на рівні 33-50% від врожаю і провести основний обробіток на цьому полі.

Перспективою орендних земельних відносин повинно стати введення постійного землекористування, повноцінне функціонування єдиної системи моніторингу земельно-орендних відносин, адекватне економічному зростанню підвищення орендної плати, подовження термінів договорів оренди, розвитку суборенди, формування умов для раціонального використання земель та їх охорони. Доречним є впровадження моделі середньо- і довгострокової оренди з подальшим переукладенням угоди, спадкуванням права або викупом землі. За умови скасування мораторію та впровадження покупки-продажу земель доцільним є застосування шкали мотивів і обмежень щодо їх перепродажу. Впровадження запропонованих заходів в практику роботи сільськогосподарських підприємств дозволить залучити інвестиції в сільськогосподарське виробництво і розвивати його на інноваційній основі.

Література

1. Империя Бахматюка поглощает сразу 40 украинских предприятий [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rupor.info/news-ekonomika/2013/09/06/imperiya-bahmatyuka-pogloshaet-srazu-40-ukrainskih/>.

2. Мартин А.Г. Стан земельних відносин як стримуючий фактор розвитку продуктивних сил України / А.Г. Мартин, Т.О. Євсіюков // Матеріали міжнародної наукової конференції м. Київ, 20 березня 2009 р.: у 3-х частинах РВПС України НАН України. – К. : РВПС України НАН України, 2009. – Ч. 3. – С. 289-292.

3. Механізми управління земельними відносинами в контексті забезпечення сталого розвитку / Ш.І. Ібатуллін, О.В. Степенко, О.В. Сакаль та ін. – К. : Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку» Національної академії наук України, 2012. – 52 с.

4. Нестерчук Ю.О. Інтеграційні процеси в аграрно-промисловому виробництві : [монографія] / Ю.О. Нестерчук. – Умань : Видавець «Сочінський», 2009. – 372 с.

5. Розвиток аграрних холдингових формувань та заходи з посилення соціальної спрямованості їхньої діяльності / [Дупенко Ю.О., Кропивко М.Ф., Малік М.Й. та ін.]; за ред. М.Ф. Кропивка. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2013. – 50 с.

6. Рейтинг 20 найефективніших агрокомпаній України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.svb.org.ua/news/reiting-20-naiefektivnishikh-agrokompanii-ukraini>.

7. Стецюк П.А. Передумови та можливості розвитку інтегрованих формувань: фінансовий аспект [Електронний ресурс] / П.А. Стецюк. – Режим доступу: <http://www.kommersant.ua/doc.html?docId=1094560>.

8. Ніценко В.С. Організаційно-правові засади регулювання розвитку агрохолдингів / В.С. Ніценко // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету [Серія «Економічні науки»]. – Чернівці, 2012. – Вип. 2 (23). – С. 52-65.

9. Заставнюк Л.І. Проблеми сталого розвитку сільського господарства України у контексті аграрних трансформацій / Л.І. Заставнюк, О.В. Зигрій // Сталий розвиток економіки. – 2011. – № 7. – С. 35-38.

10. Федосєєва О.В. Формування системи соціально-економічного розвитку сільського господарства / О.В. Федосєєва // Економічний простір. – 2009. – № 23/1. – С. 273-278.

11. Месель-Веселяк В.Я. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації у сільському господарстві: допов. на Дванадцятих річних зборах Всеукр. конгресу вчених економістів-аграрників 25-26 лют. 2010 р. / В.Я. Месель-Веселяк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 57 с.

12. Данкевич А.Є. Розвиток інтегрованих структур у сільському господарстві: [монографія] / А.Є. Данкевич. – К.: ННЦ ІАУ, 2011. – 350 с.

13. Кириленко І.Г. Проблеми українського села та їх вирішення у контексті аграрних трансформацій / І.Г. Кириленко, О.І. Павлов // Економіка АПК. – 2010. – № 7. – С. 24-31.

14. Фермеры протестуют против новых налогов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.ub.ua/ru/32070-fermeri-protestuyut-proti-novih-podatkov.html>.

15. Ніценко В.С. Трансформаційні процеси в сільському господарстві в контексті розвитку агрохолдингів / В.С. Ніценко //

Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / За ред. М.Ф. Кропивка. – Мелітополь : Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2012. – № 2 (18), том 6. – С. 169-179.

16. Все в минусе. Насколько критичны убытки украинских агрохолдингов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fxygen.ua/news/20150512/vse-v-minus.html>.

17. ВР пропонують звільнити від ПДВ експорт зернових та технічних культур [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroconf.org/content/vr-proponuyut-zvilniti-vid-pdv-eksport-zernovih-ta-tehnichnih-kultur> (дата обращения 10.11.2015).

18. Рыбаченко Е. Агро – это, несомненно, people's business [Електронний ресурс] / Е. Рыбаченко. – Режим доступу : <http://agro-region.com/2015/11/1649/>.

19. Dr Mark Wickham. Regional Economic Development : Exploring the 'Role of Government' in Porter's Industrial Cluster Theory. CRIC Cluster conference. Beyond Cluster- Current Practices & Future Strategies Ballarat, June 30-July 1, 2005.

20. Global Transformation. Polity Press / D.Held, A.Mc Grew, D.Goldblatt, J. Perraton. – Oxford-Cambridge, 1999–2000. – P. 412-440.

21. Peter Tillak. Land Markets and their Influence on the Efficiency of Agricultural Production in Central and Eastern Europe / P. Tillak, E. Schulze, Land Ownership. – 2000. – pg. 123-124.

References

1. Imperija Bahmatjuka pogloschaet srazu 40 ukraïnskikh predprijatij [Empire Bakhmatyuk absorbs just 40 Ukrainian companies]. (n.d.). www.rupor.info. Retrieved from <http://www.rupor.info/news-ekonomika/2013/09/06/imperiya-bahmatyuka-pogloschaet-srazu-40-ukraïnskikh/> [in Russian].

2. Martyn A.H., Yevsiukov T.O. (2009). Stan zemelnykh vidnosyn yak strymuiuchyï fak-tor rozvytku produktyvnykh syl Ukraïny [State land relations as a deterrent factor in the development of the productive forces of Ukraine]. Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii m. Kyïv, 20 bereznia 2009 r.: u 3-kh chastynakh RVPS Ukraïny NAN Ukraïny. Kyïv: RVPS Ukraïny NAN Ukraïny, No. 3. pp. 289-292 [in Ukrainian].

3. Ibatullin Sh.I., Stepenko O.V., Sakal O.V. et al. (2012). Mekhanizmy upravlinnia zemelnymy vidnosynamy v konteksti zabezpechennia staloho rozvytku [Mechanisms of land relations in the context of sustainable development]. Kyïv: Derzhavna ustanova «Instytut

ekonomiky pryrodokorystuvannia ta staloho rozvytku» Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy, p. 52 [in Ukrainian].

4. Nesterchuk Iu.O. (2009). Intehratsiini protsesy v ahrarno-promyslovomu vyrobnytstvi: monohrafiia [Integration in the agro-industrial production: monograph]. Uman: Vydavets «Sochinskyi», p. 372 [in Ukrainian].

5. Lupenko Iu.O., Kropyvko M.F., Malik M.I. et al. (2013). Rozvytok ahrarnykh kholdynhovykh formuvan ta zakhody z posylennia sotsialnoi spriamovanosti yikhnoi diialnosti [Development of agricultural holding formations and measures to enhance social focus their activities]. M.F. Kropyvka (Ed.). Kyiv: NNTs «Instytut ahrarnoi ekonomiky», p. 50 [in Ukrainian].

6. Reitynh 20 naiefektyvnishykh ahrokompanii Ukrainy [Rating 20 most efficient agricultural companies in Ukraine]. (n.d.). www.svb.org.ua. Retrieved from <http://www.svb.org.ua/news/reiting-20-naiefektivnishikh-ahrokompanii-ukraini> [in Ukrainian].

7. Stetsiuk P.A. Peredumovy ta mozhlyvosti rozvytku intehrovanykh formuvan: finansovyi aspekt [Prerequisites and opportunities of integrated units: the financial aspect]. (n.d.). www.kommersant.ua. Retrieved from <http://www.kommersant.ua/doc.html?docId=1094560> [in Ukrainian].

8. Nitsenko V.S. (2012). Orhanizatsiino-pravovi zasady rehuliuвання rozvytku ahrokholdynhiv [Organizational and legal principles of the regulation of agricultural holdings]. Naukovyi visnyk Bukovynskoho derzhavnoho finansovo-ekonomichnoho universytetu. Serii «Ekonomichni nauky» – Scientific Bulletin of Bukovyna state Finance and Economics University Series «Economic Sciences». Chernivtsi, No. 2 (23). pp. 52-65 [in Ukrainian].

9. Zastavniuk L.I., Zyhrii O.V. (2011). Problemy staloho rozvytku silskoho hospo-darstva Ukrainy u konteksti ahrarnykh transformatsii [Problems of sustainable development of agriculture of Ukraine in the context of agrarian transformation]. Stalyi rozvytok ekonomiky – Sustainable economic development, No. 7. pp. 35-38 [in Ukrainian].

10. Fedoseieva O.V. (2009). Formuvannia systemy sotsialno-ekonomichnoho rozvytku silskoho hospodarstva [Formation of socio-economic development of agriculture. Economy]. Ekonomichnyi prostir – Economic space, No. 23/1, pp. 273-278 [in Ukrainian].

11. Mesel-Veseliak V.Ia. (2010). Ahrarna reforma i orhanizatsiino-ekonomichni transformatsii u silskomu hospodarstvi [Agrarian reform, organizational and economic transformations in agriculture, supplemented]. Kyiv: NNTs IAE, p. 57 [in Ukrainian].

12. Dankevych A.Ie. (2011). Rozvytok integrovanykh struktur u silskomu hospodarstvi [The development of integrated structures in agriculture]. Kyiv: NNTs IAU, p. 350 [in Ukrainian].

13. Kyrylenko I.H., Pavlov O.I. (2010). Problemy ukrainskoho sela ta yikh vyrishennia u konteksti ahrarnykh transformatsii [Problems of Ukrainian village and solutions in the context of agrarian transformation]. Ekonomika APK – Economy APK, No. 7, pp. 24-31 [in Ukrainian].

14. Fermery protestujut protiv novykh nalogov [Farmers are protesting against new taxes]. (n.d.). news.ub.ua. Retrieved from <http://news.ub.ua/ru/32070-fermeri-protestuyut-proti-novih-podatviv.html> [in Russian].

15. Nitsenko V.S. (2012). Transformatsiini protsesy v silskomu hospodarstvi v konteksti rozvytku ahrokhodyniv [The transformation processes in agriculture in the context of agricultural holdings]. M.F. Kropyvka (Ed.). Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky) – Proceedings of Tavria state agrotechnological University (economic science). Melitopol: Vyd-vo Melitopolska typohrafiia «Liuks», No. 2 (18), T 6, pp. 169-179 [in Ukrainian].

16. Vse v minuse. Naskol'ko kritichny ubytki ukrainskikh agrokholdingov [All in the red. How critical the loss of Ukrainian agro holdings]. (n.d.). www.fixygen.ua. Retrieved from <http://www.fixygen.ua/news/20150512/vse-v-minuse.html> [in Russian].

17. VR proponuiut zvilnyty vid PDV eksport zernovykh ta tekhnichnykh kultur [The Verkhovna Rada propose to exempt from VAT the export of grain and industrial crops]. (n.d.). agroconf.org. Retrieved from <http://agroconf.org/content/vr-proponuyut-zvilniti-vid-pdv-eksport-zernovih-ta-tehnichnih-kultur> [in Ukrainian].

18. Rybachenko E. Agro – jeto, nesomnenno, people's business [Agro – it certainly, people's business]. (n.d.). agro-region.com. Retrieved from <http://agro-region.com/2015/11/1649/> [in Russian].

19. Dr Mark Wickham. Regional Economic Development : Exploring the 'Role of Government' in Porter's Industrial Cluster Theory. CRIC Cluster conference. Beyond Cluster- Current Practices & Future Strategies Ballarat, June 30-July 1, 2005.

20. Global Transformation. Polity Press / D.Held, A.Mc Grew, D.Goldblatt, J. Perraton. – Oxford-Cambridge, 1999–2000. – P. 412-440.

21. Peter Tillak. Land Markets and their Influence on the Efficiency of Agricultural Production in Central and Eastern Europe / P. Tillak, E. Schulze, Land Ownership. – 2000. – pg. 123-124.

Ніценко В.С., Данкевич А.Є. Розвиток аграрного сектору економіки України в умовах трансформації форм власності

Проаналізовано становлення організаційно-правових форм господарювання в аграрному секторі економіки в умовах трансформації відносин власності. Проведено оцінку землекористування сільськогосподарськими підприємствами. Досліджено ефективність господарської діяльності і запропоновано напрями підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва підприємств різних організаційно-правових форм. Досліджено стан розвитку орендних земельних відносин в сільськогосподарських підприємствах України. Охарактеризовані питома вага договорів оренди в розрізі суб'єктів, питома вага договорів оренди за строками їх укладення, питома вага за формами виплати орендної плати. Розкрито сутність процесів концентрації орендованих земель в агрохолдинги.

Проаналізовано діяльність холдингів в аграрному секторі економіки, досліджено їх організаційно-економічний механізм побудови. Проведено детальний аналіз особливостей економічної ефективності їх діяльності, форм налагодження виробничих процесів і господарсько-фінансових взаємозв'язків. Доведено, що сучасні інтегровані формування вийшли далеко за межі звичайних організацій, а їх вплив на розвиток національної економіки країни не є локальним, оскільки досить часто саме вони встановлюють «правила гри» на вітчизняній економічній арені. Відображено переваги і недоліки інтегрованих структур і науково обґрунтовані пропозиції щодо перспектив їх подальшого розвитку.

Ключові слова: *реформування, форми власності, оренді земельні відносини, грошова оцінка земель, інтеграційні процеси, агрохолдинги, конкурентоспроможність, ефективність, бюджетування, управління, ресурсний потенціал.*

Ниценко В.С., Данкевич А.Е. Развитие аграрного сектора экономики Украины в условиях трансформации форм собственности

Проанализированы становление организационно-правовых форм хозяйствования в аграрном секторе экономики в условиях трансформации отношений собственности. Проведена оценка землепользования сельскохозяйственными предприятиями. Исследована эффективность хозяйственной деятельности и предложены направления повышения эффективности сельскохозяйственного производства предприятий разных организационно-правовых форм. Исследовано состояние развития арендных земельных отношений в сельскохозяйственных предприятиях Украины. Охарактеризованы удельный вес договоров аренды в разрезе субъектов, удельный вес договоров аренды по срокам их заключения, удельный вес по формам выплаты арендной платы. Раскрыта сущность процессов концентрации арендованных земель в агрохолдинги.

Проанализирована деятельность холдингов в аграрном секторе экономики, исследованы их организационно-экономический механизм построения. Проведен детальный анализ особенностей экономической эффективности их деятельности, форм налаживания производственных процессов и хозяйственно-финансовых взаимосвязей. Доказано, что современные интегрированные формирования вышли далеко за пределы обычных организаций, а их влияние на развитие национальной экономики страны не является локальным, поскольку довольно часто именно они устанавливают «правила игры» на отечественной экономической арене. Отражены преимущества и недостатки интегрированных структур и научно обоснованны предложения по перспективам их дальнейшего развития.

Ключевые слова: *реформирование, формы собственности, арендные земельные отношения, денежная оценка земель, интеграционные процессы, агрохолдинги, конкурентоспособность, эффективность, бюджетирование, управление, ресурсный потенциал.*

Nitsenko V.S., Dankevich A.Ye. The development of agrarian sector of economy of Ukraine in conditions of transformation of forms of ownership

It analyzed the establishment of organizational and legal forms of management in the agricultural sector in the transformation of property relations. Spend the evaluation of land use by agricultural enterprises. Investigated the efficiency of economic activities and suggested ways to improve the efficiency of agricultural production enterprises of various organizational and legal forms. Investigated the condition of the lease of land relations in the agricultural enterprises of Ukraine. Characterized by the share of leases in the context of the subjects, the proportion of leases on terms of their conclusion, the weight on the forms of payment of rent. Disclosed the essence of the processes of concentration of land leased in agrobholdings.

It analyzes the activities of holdings in the agricultural sector, to investigate their organizational and economic mechanism construction. Performed a detailed analysis of the economic characteristics of their effectiveness, establish forms of production processes and economic-financial linkages. It is proved that modern integrated form went far beyond the usual institutions and their influence on the development of the national economy of the country is not a local, because quite often they establish «rules of the game» on the domestic economic scene. Reflected the advantages and disadvantages of integrated structures and scientifically sound suggestions about the prospects for their further development.

Keywords: *reform, ownership, lease land relations, integration processes, agricultural holdings, competitiveness, efficiency, budgeting, management, resource potential.*